

Sopot, 31 sierpnia 2023 r.

dr hab. Krystyna Żołądkiewicz, prof. UG
Uniwersytet Gdański
Wydział Ekonomiczny
Katedra Zrównoważonych Procesów Rynkowych

RECENZJA
rozprawy doktorskiej mgr Pawła MIECZANA
pt. „Determinanty polskiego eksportu gotowych artykułów spożywczych
po akcesji do Unii Europejskiej”

Promotor: dr hab. Michał Pluciński, prof. US
Promotor pomocniczy: dr Agnieszka Malkowska
Uniwersytet Szczeciński
Instytut Ekonomii i Finansów

Rozprawa doktorska **mgr Pawła Mieczana** składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i części wnioskowej. Treść merytoryczna jest zilustrowana 28 tabelami, 30 wykresami, 1 rysunkiem oraz 4 załącznikami (10 stron) i licznymi przypisami (303). Praca zawiera też wykaz pozycji bibliograficznych, spis tabel, wykresów, rysunków oraz spis załączników i streszczenie w języku angielskim. Bibliografia obejmuje 229 pozycji (pozycje zwarte i artykuły naukowe, źródła internetowe, akty prawne i raporty, analizy oraz inne materiały źródłowe). Łączna objętość rozprawy wynosi 239 stron, w tym 201 stron merytorycznego tekstu.

1. Ocena wyboru tematu rozprawy

Członkostwo w Unii Europejskiej spowodowało dynamiczny wzrost eksportu polskich towarów, zarówno po stronie dostaw wewnątrzspółnotowych, jak i pozaunijnych. Szczególne istotne miejsce w polskim handlu zagranicznym zajmuje eksport sektora rolno-spożywczego. Bezpośrednio przed akcesją do UE Polska stała się eksporterem netto produktów rolno-spożywczych i nadal wykazuje stałą tendencję wzrostową tego eksportu Sprzyja temu niewątpliwie dostęp do 500-milionowego rynku relatywnie zamożnych konsumentów UE, ale także rosnący eksport na inne rynki międzynarodowe.

W literaturze znaleźć można wiele publikacji i badań odnoszących się do kwestii konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego na rynku światowym. W niewielkim zakresie natomiast badania te odnoszą się do aspektów związanych z czynnikami determinującymi kierunki tego eksportu, definiujące grupy towarowe, zwłaszcza w kontekście dynamiki wzrostu eksportu grupy gotowych artykułów spożywczych. W Polsce brak jest wszechstronnych badań identyfikujących te różnorodne kwestie. Niewiele jest także empirycznych analiz dokonujących ocenę znaczenia eksportu gotowych artykułów spożywczych w rozwoju całego polskiego eksportu. Zdecydowało to o wyborze tematu dysertacji przez Doktoranta i o podjęciu w pracy takich badań odnosząc się do zarówno do czynników kształtujących rozwój eksportu tego sektora (występowanie przewag kosztowych, kwestie wydajności czy produktywności, i in.), jak też odnosząc się do uwarunkowań wpływających na ten eksport od okresu członkostwa Polski w UE w dwóch różniących się podokresach czasowych, w latach 2005-2019 oraz 2020-2022. Odniesienie się w rozprawie do czynników obejmujących sytuację w eksporcie gotowych artykułów spożywczych w okresie poważnych turbulencji gospodarczych lat 2020-2022 świadczy niewątpliwie o unikatowym charakterze tej pracy. Nawet badania odnośnie do całego okresu czasowego można uznać za dosyć rzadko podejmowane w polskim piśmiennictwie naukowym i wskazują na lukę w stanie wiedzy dotyczącej tej tematyki. Tym samym praca wypełnia istniejącą lukę poznawczą w polskim dorobku naukowym i odpowiada na zapotrzebowanie polskiej nauki. Ma przy tym zdecydowanie charakter aplikacyjny, zwłaszcza w kontekście zidentyfikowania i oceny eksportu gotowych produktów spożywczych przez pryzmat ich wpływu w Polsce na produkcję tego sektora, jego modernizację, innowacje, ale także szanse i zagrożenia z tym związane. Atutem tych badań jest – jak to ujął Doktorant – „tematyka o istotnej randze gospodarczej”. Analiza opiera się ponadto na bezpośredniej praktyce Autora. Tym bardziej więc powinna stanowić wskazówkę dla badaczy zagadnień handlu zagranicznego, decydentów polityki gospodarczej czy przedsiębiorców.

Wybór tematu uważam więc za wyjątkowo trafny i aktualny. Tytuł rozprawy doktorskiej **mgr Pawła Mieczana** brzmi jednoznacznie, sygnalizując przy tym badany problem.

2. Cel rozprawy i hipotezy badawcze

Celem badawczym rozprawy jest identyfikacja determinant polskiego eksportu gotowych artykułów spożywczych po wejściu Polski do Unii Europejskiej (s. 6). Doktorant sformułował ponadto cel pomocniczy, jakim była ocena szans i zagrożeń dla rozwoju

eksportu gotowych artykułów spożywczych z Polski w przyszłości, z rekomendacją podjęcia działań w celu wsparcia dalszej ekspansji tego eksportu.

Na potrzeby realizacji celów pracy sformułowano hipotezę badawczą (H): „występowanie przewag kosztowych przyczyniło się do rozwoju polskiego eksportu gotowych artykułów spożywczych po akcesji Polski do Unii Europejskiej”. Dla osiągnięcia celu pracy wspomagające były także kluczowe pytania badawcze (5): jaką rolę w polskim eksporcie odgrywały w badanym okresie gotowe artykuły spożywcze i jaka była rola Polski w światowym obrocie handlowym tą grupą ładunków; jakie były determinanty polskiego eksportu gotowych artykułów spożywczych w okresie 2005-2019; jaki wpływ na eksport gotowych artykułów spożywczych Polski miały determinanty związane z wystąpieniem pandemii COVID-19 oraz wojną w Ukrainie; jakie najważniejsze szanse i zagrożenia stoją przed polskim eksportem gotowych artykułów spożywczych; jakie instrumenty polityki społeczno-gospodarczej można wykorzystać dla maksymalizacji szans i minimalizacji zagrożeń eksportu gotowych artykułów spożywczych.

Hipoteza badawcza jest weryfikowana w dysertacji. W pracy także uzyskano istotne odpowiedzi na kluczowe pytania badawcze. Uważam tę hipotezę oraz pytania badawcze za ważne w kontekście osiągnięcia celów rozprawy.

3. Ocena metody badawczej

Zastosowaną w pracy metodę badawczą, obejmującą analizę teoretyczną i empiryczną, należy uznać za właściwą dla osiągnięcia celu głównego i pomocniczego rozprawy. W badaniach teoretycznych Doktorant dokonał krytycznego przeglądu istniejącego dorobku naukowego, aktów prawnych i raportów odnośnie do badanej problematyki. O dobrej znajomości literatury przedmiotu świadczy niezwykle bogata, zdywersyfikowana bibliografia pracy zawierająca uznane pozycje literatury przedmiotu, w tym bardzo aktualne publikacje. Ważne miejsce miała tutaj także analiza danych statystycznych Banku Światowego, Eurostatu, GUS, Statista, UN Comtrade i CIA Factbook, i inne. Natomiast w badaniach empirycznych wykorzystano metodę analizy porównawczej i syntezy, przeprowadzono badania korelacji (testy Shapiro-Wilka i Lilliforsa, współczynnik rho Spearmana i r Pearsona), elementy analizy SWOT i PESTLE. Oceniam przeprowadzone badania empiryczne jako wartościowe i wymagające dużych kompetencji. Wyniki analiz, świadczące o rzetelności badań i dobrze udokumentowanych wnioskach, są prezentowane w tabelach oraz na wykresach oraz w załącznikach i stanowią integralną, oryginalną część pracy.

4. Ocena struktury pracy i wartości merytorycznej

Konstrukcję rozprawy uważam za prawidłową. Układ dysertacji jest logiczny i spójny, kolejność wywodów pozwala na realizację celów rozprawy. Struktura pracy i podział treści między poszczególne rozdziały są właściwe z punktu widzenia treści pracy, chociaż proporcje pomiędzy poszczególnymi częściami zostały trochę zachwiane. Rozdziały pierwszy i drugi (38 i 17 stron) zawierają analizy teoretyczno-opisowe, natomiast rozdziały trzeci, czwarty i piąty (39, 40 i 48 stron) prezentują wyniki własnych badań empirycznych, ale w istotnym zakresie ich treść jest oparta na wcześniej omawianych wątkach teoretycznych. Objętość wniosków końcowych (6 stron) jest w pełni uzasadniona, gdyż Doktorant w 17 punktach przedstawił tutaj niezwykle ważne konkluzje z przeprowadzonych rozważań teoretycznych i badań empirycznych.

Obrany tok postępowania naukowo-badawczego należy uznać za poprawny merytorycznie i świadczy z jednej strony o wysokim poziomie prezentowanej dysertacji, a z drugiej - o rozległej, a przy tym eksperckiej wiedzy Doktoranta. I chociaż praca dotyczy dosyć skomplikowanej tematyki, to jej walorem jest fakt, że została skonstruowana w przejrzysty sposób. Doktorant pokazał szeroki kontekst dyskusji i opinii wokół aktualnych kwestii związanych z czynnikami determinującymi polski eksport gotowych artykułów spożywczych po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Autor identyfikuje kwestie szans i zagrożeń dla eksportu sektora rolno-spożywczego, zwłaszcza w okresie po-covidowym i w kontekście wojny w Ukrainie. Wskazuje na wieloaspektowość tej tematyki, praktycznie pomijane w polskiej literaturze przedmiotu. Doktorant jest niewątpliwie znawcą problematyki podjętej w rozprawie, w sposób przekonujący uzasadnia swoje tezy czy krytykując istniejący stan rzeczy. Dysertacja niewątpliwie świadczy o odwadze twórczej Doktoranta, potwierdza Jego wiedzę z tego zakresu.

Rozprawę otwiera wstęp, w którym Doktorant formułuje główny cel badawczy i cel pomocniczy, hipotezę badawczą, kluczowe pytania badawcze oraz charakteryzuje strukturę rozprawy, zastosowane metody badawcze i wykorzystane źródła danych. Struktura wstępu jest poprawna.

Jedynie zwraca tutaj uwagę inny układ wstępu, niż to jest przyjęte zwyczajowo. Na ogół metoda badawcza i wykorzystane źródła bibliograficzne są omawiane w końcowej części wstępu, ale tego zastosowanego porządku nie oceniam negatywnie.

W rozdziale pierwszym, teoretycznym, przedstawiono ewolucję teorii handlu międzynarodowego, ze szczególnym odniesieniem do eksportu. Doktorant wykazał się bardzo dobrą znajomością klasycznych i najnowszych teorii odnośnie do wymiany handlowej, teorii

odnoszących się do lokalizacji, międzynarodowej konkurencyjności czy międzynarodowej integracji gospodarczej. Zaprezentowaną dyskusję przeprowadzoną w tym rozdziale oceniam jako poprawną i wartościową, chociaż nie wiem czy podsumowanie w pkt. 1.5. było konieczne. Natomiast w analizie przeprowadzonej w kolejnych punktach rozdziału, podobały mi się z własnej opinii i oceny Doktoranta do przedstawianych teorii.

Z uwag do rozdziału, to Unia Europejska wspólnym rynkiem była już bardzo dawno, a od wielu lat jest unią ekonomiczną i cechują ją nie tylko cztery swobody ale też harmonizacje wielu polityk (s. 42).

Uznaję ten rozdział za świetnie przygotowany i opracowany, prezentujący bardzo ciekawą dyskusję merytoryczną. Rozdział stworzył ogólne wprowadzenie do dalszych rozważań, a Doktorant wykazał i udowodnił dobrą znajomość teorii odnoszącej się do handlu międzynarodowego.

Rozdział drugi ma także charakter teoretyczny i został poświęcony założeniom metodycznym pracy. Ten rozdział jest znaczącym rozszerzeniem odnośnie do tematyki badawczej i klasyfikacji sektora, metodyki i ograniczeń, które w mniejszym zakresie zostały omówione we wstępie. Ten rozdział stanowi doskonałe tło do dalszej analizy w kolejnych rozdziałach, systematyzuje i definiuje niektóre terminy wykorzystane w pracy.

Oceniam ten rozdział jako znakomity warsztatowo, rzetelnie przygotowany, systematyzujący wiedzę niezbędną w dalszych częściach pracy.

Uogólniając, na pokreślenie i na wyróżnienie w pracy zasługuje metoda badawcza, polegająca na tym, że rozważania empiryczne przeplatają się w kolejnych rozdziałach z wątkami teoretycznymi.

Rozdział trzeci ma charakter empiryczny i prezentuje pozycję i znaczenie eksportu gotowych artykułów spożywczych w eksporcie Polski ogółem oraz w światowym eksporcie tych produktów. Badaniem objęto pierwszy podokres rozważań czyli lata 2005-2019, od akcesji Polski do UE do wystąpienia turbulencji gospodarczych związanych z COVID-19 i wojną w Ukrainie. Bogaty materiał statystyczny został zilustrowany w formie czytelnych wykresów identyfikujących dynamikę, strukturę towarową i geograficzną polskiego eksportu gotowych artykułów spożywczych. Jednocześnie wyniki badań prowadzą do konstatacji o złożoności tego eksportu. Jest to świetnie, profesjonalnie opracowany rozdział.

W rozdziale zauważyć można pewne drobne różnice danych w tabelach czy wykresach i w treści rozdziału (np. s. 94, 95).

Z kolei celem rozdziału czwartego była identyfikacja i klasyfikacja oraz ocena wpływu determinant wpływających na polski eksport gotowych artykułów spożywczych. To jeden z

najważniejszych rozdziałów w dysertacji. Grupa determinant, którą wytypowano na podstawie analiz dorobku naukowego, w dalszej części została poddana badaniom ilościowym. Doktorant dokonał analiz korelacji polskiego eksportu gotowych artykułów spożywczych po pierwsze, z wybraną grupą krajowych determinant społeczno-gospodarczych i po drugie, z wytypowaną grupą determinant odnośnie do trzech rynków w eksporcie unijnym (Niemiec, Holandii i Francji). Forma zebranych wyników przybliży czytelnikowi w ciekawy sposób istniejącą sytuację. Konkluzje z tych analiz są niezwykle wartościowe i pozwalają na poszerzenie wiedzy w kontekście determinant eksportu. Na szczególne wyróżnienie zasługuje klasyfikacja grup determinant gotowych artykułów rolno-spożywczych dokonana przez Doktoranta (rys. 4.1. s. 117) i dalsze omówienie w tab. 4.1. Rozważania można uznać za ważne merytorycznie i oryginalne, zasługujące na wysoką ocenę. Rozdział ten potwierdza umiejętność dokonywania przez Doktoranta ocen, to cenny, analityczny wkład Autora do prowadzonych badań.

Zastanawia mnie tylko używanie terminu siła robocza (czasy manufaktur) zamiast pracownicy, zasoby pracy. Z uwag krytycznych sugerowałabym przeformułowanie tytułów rozdziału 4 oraz 4.2 i 4.3.

Przedmiotem badań w rozdziale piątym jest aktualna sytuacja polskiego eksportu gotowych artykułów spożywczych, jako rezultat turbulencji gospodarczych w latach 2020-2022 oraz wskazanie perspektyw w tym względzie. W rozdziale przedstawiono strukturę towarową i geograficzną eksportu gotowych artykułów spożywczych w okresie 2020-2022 sygnalizując pozycję międzynarodową polskiego eksportu. Jednocześnie, odnosząc się do przyszłości, Doktorant zidentyfikował szanse i zagrożenia dla tego eksportu. Wskazał też na nowe koncepcje rozszerzania eksportu (aplikacje – strategia „od pola do stołu”, „paszportyzacja polskiej żywności”, „zdrowe zakupy”, certyfikacja). Jednocześnie pokazał nieumiejętność w zdobywaniu nowych rynków, np. Chin. Świetnie nakreślił z jednej strony możliwości i wymagania, jakie powinny realizować polskie biura za granicą, a z drugiej strony niestety słabe kompetencje, brak zaangażowania służb dyplomatycznych, zagranicznych biur handlowych (dla porównania Autor wskazuje przykład Wielkiej Brytanii, dop. KŻ to przykład Danii i system motywujący tych pracowników wynagrodzeniami jak za pracę „na akord” czy premiowanie za dobre wyniki handlowe). Ponadto Autor podkreśla, że dotychczasowe prognozy eksportu wymagają „modelu aktywnej promocji” i „nastawienia biznesowego” (s. 195). Bardzo wysoko oceniam wartość merytoryczną tego rozdziału i zaprezentowane rekomendacje.

Z uwag krytycznych sugerowałabym przeformułowanie tytułu 5.3.

Rozprawę doktorską kończy bardzo ciekawie skonstruowane podsumowanie, w którym zebrano wnioski płynące z pracy w postaci 17 punktów (6 stron). Jego atutem jest fakt, że konkluzje w pełni umożliwiają potwierdzenie postawionej we wstępie hipotezy badawczej i zawierają ostateczne wnioski z przeprowadzonych badań. Doktorant przedstawił osiągnięte efekty swoich badań weryfikujące postawione problemy badawcze. Potwierdza to dojrzałość naukową i pragmatyczne myślenie Autora.

Konkludując, ogólna ocena merytorycznej zawartości rozprawy doktorskiej jest bardzo wysoka. Dysertacja w pełni potwierdza kompetencje merytoryczne i metodologiczne oraz wskazuje, że mgr Paweł Mieczan jest świetnym znawcą badanej problematyki. W mojej ocenie to bardzo dobrze opracowana i napisana rozprawa doktorska.

5. Ocena formalnej strony dysertacji

Rozprawa od strony formalnej została przygotowana bardzo starannie i nie budzi zastrzeżeń. Należy wysoko ocenić jej komunikatywność. Napisana jest przystępnie i bardzo dobrym językiem polskim. Do walorów pracy należy również niewątpliwie fakt, że czyta się ją z dużym zainteresowaniem. Wśród uchybień redakcyjnych dostrzec można nieliczne błędy literowe oraz interpunkcyjne.

Na szczególne wyróżnienie zasługują zamieszczone w pracy tabele i wykresy oraz załączniki. Są one przygotowane niezwykle starannie, bardzo czytelnie, transparentnie, o wysokiej jakości, odpowiednio zinterpretowane i wyjaśnione. Należy również podkreślić świetnie opracowane, prawidłowo zredagowane przypisy dolne w całej dysertacji.

Mam jedynie wątpliwości, co do potrzeby pewnego rodzaju wprowadzeń do kolejnych rozdziałów (kilka wierszy), w których Doktorant przedstawia krótko ich treść. Podobnie zwroty typu „jak już wspomniano” – nie mam pewności, czy są konieczne.

Uwagi te nie wpływają jednak na ogólnie bardzo wysoką ocenę formalnej strony pracy.

6. Ocena końcowa

Rozprawa doktorska **mgr Pawła Mieczana** zawiera oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie ekonomii i finansów. Recenzowana rozprawa to bardzo wartościowe studium badawcze sygnalizujące determinanty polskiego eksportu gotowych artykułów spożywczych po akcesji do Unii Europejskiej. Analizy zawarte w pracy poszerzają nasz obszar wiedzy w tym obszarze. Doktorant wykazał się znakomitą znajomością literatury przedmiotu oraz umiejętnością samodzielnie prowadzonych analiz ekonomicznych, prezentowania własnych koncepcji,

konkluzji i uogólnień. Dysertację charakteryzuje duża wartość poznawcza zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i aplikacyjnym. Doceniam także umiejętności pisarskie i redakcyjne Doktoranta.

W świetle dokonanej oceny stwierdzam, że rozprawa doktorska **mgr Pawła Mieczana** pt. „Determinanty polskiego eksportu gotowych artykułów spożywczych po akcesji do Unii Europejskiej” spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017 poz. 1789). W związku z tym wnoszę do Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego o przyjęcie pracy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

W świetle dokonanej oceny uważam także, że recenzowana rozprawa doktorska zasługuje na wyróżnienie Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Z. P. Mieczana', written in a cursive style.